

ВІДГУК

офіційного опонента – кандидата педагогічних наук, доцента Морозова Сергія Миколайовича на дисертацію та автореферат Бабіч Ольги Василівни «Формування комунікативно-дискурсивної культури майбутніх офіцерів Державної прикордонної служби України», представлену на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Специфіка сучасної професійної діяльності офіцера-прикордонника вимагає від нього готовності до ефективної міжособистісної взаємодії з підлеглими, колегами, громадянами, що перетинають державний кордон України, представниками органів місцевого самоврядування у прикордонні не лише у звичайних, мирних обставинах, але й в екстремальних ситуаціях. Це висуває особливі вимоги до формування комунікативних якостей і властивостей майбутніх офіцерів-прикордонників.

У зв'язку зі значним розширенням міжнародного військового співробітництва, вирішення завдань із реалізації міжнародних договорів і програм, співпраці з міжнародними організаціями посилюється потреба у формуванні й розвитку комунікативно-дискурсивної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників – спроможності створювати логічно побудовані тексти з дотриманням лінгвістичних норм, відповідно до комунікативної ситуації під час здійснення службово-бойової, оперативної та інших видів діяльності на державному кордоні України за будь-яких умов обстановки.

Зважаючи на відсутність цілісних наукових досліджень проблеми формування комунікативно-дискурсивної культури майбутніх офіцерів-прикордонників, прагнення Ольги Василівни Бабіч створити сприятливі педагогічні умови цього процесу, що включали б оптимальне поєднання методів, засобів навчання, форм і видів навчальних занять, вважаємо проблему дослідження актуальною для теорії і методики професійної освіти фахівців силових і правоохоронних структур України. Дисертацію спрямовано також на

№ 8	Вх. № 988
відп.	06.03.2018 р.
ВІДДІЛ ДОКУМЕНТАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЛПСУ ім. Б.Хмельницького	

усунення визначених дисертанткою суперечностей, що підсилює актуальність її дослідження і додає йому практичного спрямування.

Дисертацію виконано відповідно до плану наукової і науково-технічної діяльності Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького у межах науково-дослідної роботи «Теоретичні основи формування комунікативно-дискурсивної культури майбутніх фахівців ДПСУ» (шифр «210-0016 І»). Це підтверджує теоретичну і практичну значущість роботи.

Грунтовність наукових положень, висновків та рекомендацій, поданих у дисертаційному дослідженні, підтверджено глибоким критичним аналізом теоретичних і практичних основ проблеми, а також використанням сучасних методологічних підходів і принципів, що стосуються формування комунікативно-дискурсивної культури майбутніх офіцерів кордону.

У процесі аналізу дисертаційного дослідження встановлено, що основну дослідно-експериментальну роботу О. В. Бабіч проводила на базі Національної академії Держприкордонслужби України ім. Б.Хмельницького у три етапи, з 2013 до 2016 рр. У педагогічному експерименті задіяно достатню кількість респондентів (158 курсантів, 11 експертів із числа викладачів). Цілеспрямоване використання наукового інструментарію сприяло отриманню достовірних і статистично значущих результатів. Дисертація базується на вельми великій джерельній базі. Зокрема, дослідниця здійснила ґрунтовний аналіз 216 джерел, 33 із них іноземною мовою. Це дало змогу створити належні передумови для системного і цілісного висвітлення теми, пов'язаної з формуванням комунікативно-дискурсивної культури майбутніх офіцерів-прикордонників.

Наукова новизна дослідження є незаперечною. До найістотніших наукових результатів відносимо такі: вперше обґрунтовано педагогічні умови формування комунікативно-дискурсивної культури майбутніх офіцерів-прикордонників; розроблено структурно-функціональну модель цього процесу, а також визначено зміст і структуру основного поняття – «комунікативно-дискурсивна культура офіцера-прикордонника».

Суттєвим є і практичне значення дисертаційної роботи. Дисертантка за результатами експериментального дослідження опублікувала навчальний посібник «Рекомендації науково-педагогічному складу щодо вдосконалення комунікативно-дискурсивної культури майбутніх офіцерів-прикордонників». Матеріали дослідження можуть бути використані у фаховій підготовці курсантів НАДПСУ, а також на курсах підвищення кваліфікації представників правоохоронних органів, для проведення занять з науково-педагогічним складом. Основні результати дослідження вже впроваджено в освітній процес чотирьох різнопрофільних ВВНЗ.

Свідченням наукової виваженості є опубліковані дисертанткою праці. Зокрема, авторкою опубліковано 24 наукових праці, із них 1 навчальний посібник, 7 наукових статей у фахових виданнях України в галузі педагогічних наук, 1 – у фаховому іноземному виданні, 3 – у виданнях, включених до наукометричних баз даних, а також здійснено 12 публікацій апробаційного характеру. Такий значний авторський доробок переконливо засвідчує повноту викладу отриманих результатів дисертаційного дослідження.

Дисертація Бабіч Ольги Василівни вирізняється достатнім рівнем теоретичного узагальнення, самостійністю наукового пошуку, творчим підходом до вирішення наукових завдань, є актуальним, науково оригінальним і логічно завершеним авторським дослідженням.

Дослідження є чітко структурованим, його оформлено згідно з чинними вимогами до кандидатських дисертацій. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, який налічує 216 найменувань, і 15 додатків на 66 сторінках. Повний обсяг дисертації становить 269 сторінок. Обсяг основного тексту складає 161 сторінку. Робота містить 2 рисунки і 12 таблиць, які суттєво збагачують сприйняття інформації та засвідчують високий науковий рівень авторки, її вміння узагальнювати й аналізувати.

Назва роботи узгоджується з метою, відповідає змісту теоретичної частини і проведеного експериментального дослідження. Результати аналізу

змісту дисертаційної роботи та автореферату дає підстави стверджувати, що дисертантка правильно визначила мету, що дозволило чітко сформулювати об'єкт, предмет, завдання і гіпотезу дослідження.

У вступі окреслено сучасний стан формування комунікативно-дискурсивної культури офіцерів кордону, недостатність теоретичної розробленості цього напрямку, його методичне і практичне значення, зроблено висновок про необхідність розв'язання суперечностей досліджуваного процесу, що зумовлює актуальність дослідження. Авторка відобразила зв'язок роботи з науковими програмами, планами й темами, обґрунтувала новизну і практичну значущість наукової праці, подала дані про апробацію отриманих результатів на міжнародних, всеукраїнських, міжвідомчій і внутрішньовузівській науково-практичних, науково-технічних і методичних конференціях.

У першому розділі дисертаційної роботи («Теоретичні основи формування комунікативно-дискурсивної культури майбутніх офіцерів Державної прикордонної служби України») Ольга Василівна розглянула питання про основні віхи становлення поняття «комунікативно-дискурсивна культура» у вітчизняній і зарубіжній науці, визначила сутність, структуру і зміст комунікативно-дискурсивної культури майбутніх офіцерів-прикордонників на основі узагальнення результатів теоретичного аналізу психолого-педагогічної літератури закордонних і вітчизняних учених, виділені критерії, показники та рівні сформованості комунікативно-дискурсивної культури майбутніх офіцерів-прикордонників.

Комунікативно-дискурсивною культурою майбутніх офіцерів-прикордонників авторка називає сукупність лінгвістичних, екстралінгвістичних і фонових знань, умінь, навичок, світоглядних, загальнолюдських і професійно важливих якостей, що забезпечують ефективну комунікативну інтеракцію у процесі оперативно-службової діяльності.

На особливу увагу заслуговує визначення дисертанткою структурного складу комунікативно-дискурсивної культури майбутніх офіцерів-прикордонників як єдності трьох компонентів (когнітивно-поведінкового,

мотиваційно-ціннісного, операційно-діяльнісного) та їх критеріїв (пізнавально-інформаційного, мотиваційно-цільового, навчально-результативного) з відповідними показниками.

У другому розділі («Науково-методичні основи формування комунікативно-дискурсивної культури майбутніх офіцерів-прикордонників») дисертантка розглянула стан сформованості комунікативно-дискурсивної культури майбутніх офіцерів-прикордонників, обґрунтувала педагогічні умови та розробила структурно-функціональну модель формування зазначеної культури у процесі фахової підготовки курсантів.

У результаті констатувального етапу експерименту доведено необхідність формування комунікативно-дискурсивної культури майбутніх офіцерів-прикордонників, що обрано метою формувального етапу експерименту.

Під час дослідження дисертанткою було з'ясовано, що підвищенню ефективності формування комунікативно-дискурсивної культури курсантів сприяє сукупність таких педагогічних умов: використання методів навчання, що забезпечують засвоєння екстралінгвістичних знань на засадах міжкультурної комунікації; розроблення і використання міжкультурного тренінгу для розвитку компонентів комунікативно-дискурсивної культури; використання міждисциплінарних зв'язків для розширення фонових знань та їх застосування майбутніми офіцерами-прикордонниками у професійній діяльності.

З метою унаочнення процесу формування комунікативно-дискурсивної культури майбутніх офіцерів-прикордонників авторка детально розробила структурно-функціональну модель такого процесу за блочним принципом. Виділено такі блоки: цільовий, змістовий, процесуальний і результативний. Модель допомагає подати передбачений результат педагогічного дослідження в узагальненому вигляді й відобразити характеристики такого педагогічного явища як комунікативно-дискурсивна культура майбутніх офіцерів-прикордонників.

У третьому розділі («Експериментальна перевірка ефективності педагогічних умов формування комунікативно-дискурсивної культури майбутніх офіцерів-прикордонників») описано етапи, зміст і методику дослідного експерименту, здійснено аналіз результатів формувального етапу експерименту, висвітлено практичні рекомендації науково-педагогічному складу щодо формування комунікативно-дискурсивної культури майбутніх офіцерів-прикордонників у процесі професійної підготовки.

Для подолання виявлених на констатувальному етапі експерименту недоліків авторка організувала проведення формувального етапу дослідження, який дав можливість перевірити ефективність педагогічних умов. В узагальненому вигляді робоча гіпотеза передбачала, що формування комунікативно-дискурсивної культури майбутніх офіцерів буде результативним, якщо у професійній підготовці майбутніх офіцерів-прикордонників запровадити структурно-функціональну модель, зокрема – обґрунтовані у дослідженні педагогічні умови. У процесі проведення вимірів формувального етапу експерименту використано методику, аналогічну застосованій на констатувальному експерименті. Це дозволило забезпечити «чистоту» й адекватність експерименту, а також – порівняти результати власних цілеспрямованих експериментальних впливів із традиційним процесом формування комунікативно-дискурсивної культури.

Наукова новизна, теоретичне та практичне значення роботи не викликають сумнівів. Ефективність реалізації запропонованого автором комплексу педагогічних умов підтверджують отримані результати, що засвідчили суттєве зростання рівня сформованості комунікативно-дискурсивної культури курсантів експериментальної групи в результаті проведення педагогічного експерименту. У дисертації подано детальний опис результатів дослідження. Розрахунки проведено грамотно, достовірність отриманих результатів доведено методами математичної статистики.

Текст дисертації ідентичний змісту автореферату, відповідає спеціальності, за якою вона подана до захисту.

Позитивно оцінюючи представлену дисертаційну роботу, вважаємо за доцільне звернути увагу на певні дискусійні моменти й недоліки, а також – висловити деякі побажання:

1. У п. 1.1 дисертації дещо надмірно деталізовано опис етапів розвитку культури, комунікації та дискурсу, причому викладено це, в основному, в історично-філософському аспекті, а не педагогічному.

2. На сторінках 67 – 73 дисертації подано інформацію про зміст великої кількості навчальних дисциплін із зазначенням того, що в результаті їх вивчення повинні знати і вміти майбутні офіцери-прикордонники, але немає належного аналізу й відповідних висновків із цього матеріалу.

3. На сторінці 92 (п. 2.1) висвітлено результати самооцінювання курсантами рівня комунікативно-дискурсивної культури за шкалою від 1 до 12 балів, але не обґрунтовано, за якими ознаками це було здійснено. Дисертаційне дослідження значно би виграло, якби у тексті дисертації й автореферату авторка розкрила відповідну методику.

4. На сторінці 157 дисертації, де частково висвітлено методику оцінювання рівня сформованості досліджуваної культури, зазначено, що до групи з низьким, тобто найменшим рівнем належать курсанти, середня сумарна оцінка показників яких коливається від 2,5 до 3,5 балів. Оскільки діапазон шкали містить оцінки 0, 1, 2, 3, 4, 5 балів, то виникає запитання – до якої категорії віднести курсантів із сумарною оцінкою, нижчою за 2,5? Мабуть, про низький рівень свідчать відповідні бали у проміжку від 0 до 3,5.

5. Одним із ключових понять дослідження є «фонові знання» майбутніх офіцерів-прикордонників. У тексті дисертації потрібно було конкретизувати їх перелік. Не завадило би дати коротку їх характеристику і в авторефераті.

6. Дослідження мало би ще більшу методичну і практичну значущість, якби дисертантка висвітлила конкретні шляхи (методи, заходи) вдосконалення процесу самоформування майбутніми офіцерами-прикордонниками комунікативно-дискурсивної культури.

7. У схемі розробленої в дисертації моделі (особливо на рисунку 1 автореферату) невдало обрано колір фону блоків (надто темний), на якому погано видно літери, лінії, стрілки тощо, що ускладнює «читання» схеми. Бажано врахувати це у подальшій науковій роботі.

Проте зазначені зауваження і побажання не зменшують високої наукової значущості дисертаційного дослідження, яке є самостійним, цілісним, завершеним дослідженням, що робить певний внесок у розвиток теорії та методики професійної освіти. Публікації автора повністю висвітлюють основні розділи дисертаційного дослідження та його результати.

ВИСНОВОК:

Подана до захисту дисертація «Формування комунікативно-дискурсивної культури майбутніх офіцерів Державної прикордонної служби України» повністю відповідає вимогам пп. 9, 11 – 13, 15 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 р. (зі змінами), і дає підстави для присудження Бабіч Ользі Василівні наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент
кандидат педагогічних наук, доцент
доцент кафедри гуманітарної підготовки
та туризму ПВНЗ «Хмельницький
економічний університет»

С. М. Морозов

Підпис доцента Морозова С. М. посвідчую
ректор ПВНЗ «Хмельницький
економічний університет»

В. П. Смоленюк